

TÜRKİYE'DE HASTANELERİN DÖNÜŞÜMÜ

Cavit Işık YAVUZ*, Harun BALCIOĞLU*

Özet: 1980'li yıllarda başlayan bir değişim sürecinin sonucunda günümüz Türkiye'sinde hastaneler "verimli sağlık işletmeleri" biçiminde tanımlanmaya başlamıştır. Geçmişte memleket hastanelerinden devlet ve SSK hastanelerine, sağlık merkezlerinden sanatoryumlara kamunun sahipliğindeki hastaneler, bugün için özel sektörün doğrudan teşvik edildiği, kamu hastanelerinin de "kamu özel ortaklığı" modeli ile ticarileşme ve piyasalaşmanın neredeyse tepe noktasına geldiği bir dönemi yaşamaktadır. Toplum ve Hekim Dergisi bu özel sayı ile 1980 sonrasında başlayarak hastanelerdeki değişimin, dönüşümün ipuçlarını ve bugünkü hallerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Hastane, Türkiye, sağlık reformu.

Transformation of Hospitals in Turkey

Abstract: As a result of a process of change that started in Turkey in the 80s, hospitals are now defined as "efficient health enterprises". In the past, health facilities including state hospitals, hospitals run by the SSK (Social Security Agency), health centres and sanatoriums were all publicly owned and operated. Today, the private sector is openly and directly encouraged in the health sector and public hospitals are being commercialized under the model known as "public-private partnership". In this special issue, the journal Society and Medicine follows the course of transformation in hospitals starting from the 80s, examines the driving forces of this transformation and gives an account of the present situation.

Key words: hospital, Turkey, health reform

Hastaneler sağlık ve tıpla özdeşleşmiş kurumlar olarak sağlık hizmetlerinde önemli bir yer tutarlar. Sağlığın "hastalık ve tedavi" eksenli algılanışı hastaneleri sağlık sisteminin merkez ve odak noktası haline getirir. Personel, ekipman, tıbbi teknoloji, ilaç gibi sağlık hizmetinin bileşenleri bu kurumlarda yoğunlaşır. Özel sektör için kâr edilecek bir "sektör", kamu için de "vatandaş memnuniyeti" aracı haline gelen hastaneler tıbbın ve sağlık hizmetinin içerik ve biçiminin değişimiyle, teknolojik gelişmelerin uyarmasıyla ve devletin sağlık alanındaki rolünün başkalaşımıyla hızlı ve büyük değişimler geçirmektedir.

Bu değişim, kapitalist üretim ilişkileri ekseninde hastaneleri Neoliberal söylemin gerekleri doğrultusunda biçimlendirmektedir. Bir yandan artan sağlık hizmetleri maliyetleriyle baş etmeye diğer yandan da kâr ve kazanç baskısı ile gelir elde etmeye çalışan hastaneler giderek gerçek anlamda birer "işletmeye" dönüşmektedir. Bu dönüşümde rekabet ve verimlilik ana motto/slogan olmuştur. Türkiye'de Sağlıkta Dönüşüm Programı ile "idari ve mali özerkliğe sahip sağlık işletmelerinin oluşturulması" doğrultusunda yapılan düzenlemeler hastaneleri, Bakanlık tarafından kullanılan ifadeler ile "kendi gelirleri ile giderlerini karşılayabilen, sağlık sektörünün diğer aktörleri ile kontrollü bir rekabet ortamında etkin ve kaliteli sağlık hizmeti sunabilen daha verimli sağlık işletmeleri" haline getirmektedir.

Bugün gelinen rekabet ortamında "verimli sağlık işletmeleri" noktası Türkiye'de 1980'li yıllarda başlayan bir sürecin sonucudur. Geçmişte memleket hastanelerinden devlet hastanelerine, SSK hastanelerine, sağlık merkezlerinden sanatoryumlara kamunun sahipliğindeki hastaneler, bugün için özel sektörün doğrudan teşvik edildiği, kamu hastanelerinin de "kamu özel ortaklığı" modeli ile ticarileşme ve piyasalaşmanın neredeyse tepe noktasına geldiği bir dönemi yaşamaktadır. 2013 yılı verilerine göre hastanelerin %36'sı özel hastanedir, üç ameliyattan biri özel hastanede yapılmakta, üç uzman hekimden biri özel hastanelerde çalışmaktadır. Kamu Özel Ortaklığı (KÖO) projeleri ile özel sektör hastanelerindeki kamu hizmeti alanına çöreklenmekte ve bunun adı da ortaklık olmaktadır. Bu projelerde kamu, özel sektöre hastanelerinde %70 doluluk garantisini vererek özel sektörün kazancını garanti altına almaktadır.

Sağlıkta Dönüşüm Programı'nın bileşenlerinden biri olarak sağlığın piyasalaşma, ticarileşmesi sürecinde hastanelerin bütünleştirilmeleri ve idari ve mali özerk hale getirilmesi ile ilgili temel düzenleme olarak Kamu Hastane Birlikleri (KHB) oluşturulmuştur. Bu yeni yapı 663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Sağlık Bakanlığı'nın yapısı da değiştirilerek hayata geçirilmiştir. Kamu Hastane Birliklerinin önümüzdeki süreçte kamunun yeni hastane modeli olarak "Kamu Özel Ortaklığı"nın daha yaygın

*Toplum ve Hekim Hakem Kurulu Üyesi

biçimde uygulanması için dönüştürüleceği öngörüsü yanlış olmayacaktır.

Derginin yayına hazırlandığı 2015 yılı Mart ayında Kamu Özel Ortaklığı projelerinde şirketlerin bir isteği daha yerine getirilmeye çalışılıyordu. Kamu Özel Ortaklığı konusundaki anlaşmazlıklarda varolan yasal düzenlemedeki tahkim görüşmelerinin Türkiye'de yapılacağı biçimindeki hükmün değiştirilmesinin amaçlandığını gördüğümüz bu düzenlemede; TBMM gündemindeki "Torba Tasarı" içindeki maddede uluslararası kredi kuruluşlarının Türkiye'de yargı üzerinde siyasi baskı olmasından endişelenmeleri gerekçesiyle *KÖO anlaşmazlıklarında uluslararası tahkime gidilmesini sağlayacak biçimde değiştirildiğini* görüyoruz.

Toplum ve Hekim Dergisi kırk yıla yaklaşan yayının hayatı boyunca çeşitli boyutlarıyla hastaneleri ele aldı ve irdeledi, değişimlerin habercisi oldu. Dergi'nin 1995 yılında yayımlanan "Hastaneler" sayısında Eriş Bilaloğlu ve Bülent Kılıç editörlüğünde dönemin sorunları ayrıntılı olarak incelenmişti. Bugünün öncülü olan bir dönemde editörler yazılarında şu noktaları vurgulamışlardı: *"Sağlık hizmetlerinin bütünü içerisinde "meta"laşan unsur; "kaybedilen" sağlığın "yeniden" bulunması, daha açık söylesek, satın alınmasıdır. Bunu "satan" kurumlar ise, hastanelerdir. Bu "satma" sürecinde hastalar müşteridir; hastaneler ise birer mağaza ya da ticari karşılığı olarak söylesek işletmedir. Artık bu yaklaşım ve anlayış egemen olduktan sonra, arkası 21. yüzyıla yakışır bir şekilde gelmektedir: En ileri teknolojik cihazlar ve donanımlar; en prezantabl doktorlar ve sağlık personeli, en iyi otelcilik hizmetleri, en iyinin en iyisi vb. Bütün insanüstü gayret ve çabaların ise tek amacı vardır: İnsanlara "hak ettikleri" en iyi sağlık hizmetini sunmak! Söylemeye gerek var mı? Yukarıdaki cümlede tırnak içinde geçen hak etmek sadece ve sadece insan olmaktan kaynaklanan bir "hakediş" asla değil; kapitalist sistemde her metanın bir fiatı olduğuna göre, karşılığını ödediğiniz ölçüde elde ettiğiniz bir "hak". Kısacası "sağlıklı" yaşamayı hak etmek gerekiyor!*

Sistemin paradigması bir kere bilindikten ve "hazmedildikten" sonra, geriye artık oyunu kurallarına göre oynamak kalıyor. Bu oyunun yeri olan hastaneler de, karın nasıl en yükseğe çıkarılabileceği sorusunun Demokles'in kılıcı gibi tepede sallandığı bir "rekabet etmek ve kar edemezsen yok olursun" tehtidi/ dürtüsü ile işleyen kurumlar /işletmeler halini süreç içinde alıyor. Ardından hastane tekelleri/ kompleksleri vb. şeklinde bilinen döngü "sağlıkta" da vücut buluyor."

Bu sayıyla aradan geçen yirmi yılda bugünün "sağlığın alım satım yeri haline gelen" hastanelerine tekrar bakmak istedik. Dosyamızda 1980 sonrasında başlayarak hastanelerdeki değişimin, dönüşümün ipuçlarını ve bugünkü hallerini ortaya koymayı amaçladık. Toplum ve Hekim Dergisi'nin çeşitli sayılarında konu edilen bazı

başlıkları kapsama almadık. KÖO projeleri bunlardan biriydi, bu projelerle ilgili ayrı ve özel sayılar ve yazılar çıktığı için bu konuda daha çok hukuksal mücadeleye dair kronolojiyi aktarmaya çalıştık.

Dosyamıza Feride Aksu Tanık'ın "1980 Sonrasında Hastanelerin Dönüşümü" makalesi ile başlıyoruz. Yazar son 35 yıllık dönemde sağlık hizmetlerinin piyasalaştırılma ve ticarileştirilmesini yataklı tedavi hizmetleri bağlamında inceliyor. Kayıhan Pala "Neoliberal Sağlık Reformlarının Etkisi: Kamu Hastanelerinde Finansman Yapısı Değişiyor" başlıklı makalesi ile neoliberal dalganın Kamu Hastanelerinin finansal yapısındaki değişimin hastanelerin kamu niteliğini ortadan kaldırdığını belirtiyor. Onur Hamzaoğlu Türkiye'de özel hastaneleri incelediği çalışmasında özel hastanelerin yıllar içindeki sayı ve dağılımı ile bunu belirlediği düşünülen uygulamalarla birlikte değişiminin-ilişkinin ve SGK'nın tedavi hizmeti satın almadaki tutumundaki değişimi inceliyor. Alpay Azap ve İsmail Ağırbaş "Üniversite Hastaneleri "İşletmeleşme veya Batma" Sarmalından Kurutulabilir mi?" başlığındaki makalelerinde üniversite hastanelerinin içine itildiği mali krizi ve işletmeleştirilmesini değerlendiriyorlar. Güray Kılıç ve Ergün Demir "Piyasalaşmış Sağlık Hizmetlerine Kamu Otoritesinin Müdahale Aracı Olarak Sağlık Uygulama Tebliği (SUT)" makalelerinde hastanelerin varolan dönüşümünde SUT'un anlamını ve yerini tartışıyorlar. Osman Öztürk "Bir Zamanlar SSK Hastaneleri" başlıklı makalesinde 1949 yılından 2005 yılına varolan SSK Hastanelerini ve tasfiyesini inceliyor. Özgür Erbaş "Sağlıkta Kamu Özel Ortaklığı Sürecinde TTB Hukuk Mücadelesi" başlıklı yazısında aslında bir finansman yöntemi ve sağlığın özelleştirme araçlarından biri olan sağlık alanında Kamu Özel Ortaklığı uygulamalarına karşı TTB müdahale ve mücadelesini aktarıyor. Aslı Davas "Hastanelerde Sağlık Çalışanlarının Sağlığı" makalesinde varolan durumu hastanelerdeki dönüşüm çerçevesinde değerlendiriyor. Fikret Çalağan "Kamu Hastanelerinde Sağlık Emekçilerinin Örgütlenmesi ve SES" başlıklı yazısıyla Kamu Hastanelerinde sağlık emekçilerinin çalışma koşullarını ve örgütlenme süreçlerini tartışıyor. Bu sayıda yirmi yıl önceki "Hastaneler" sayısından bir yazı da var. İki yıl önce kaybettiğimiz TTB emektarı ve Toplum ve Hekim Dergisi editörü Ata Soyer'in Modern Hastanelerin Doğuşu" başlıklı yazısı hastanelerin tarihsel arka planına ışık tutuyor. "Ata abimizi" sevgi, dostluk ve özlemle selamlıyoruz.

Sonraki sayımızda, bu sayıda sayfa sınırlaması ile yer veremediğimiz makalelerimizle Türkiye'de Hastanelerin Dönüşümü dosyamızı tamamlayacağız. Tüm yazarlarımıza yazılarıyla sundukları katkı için çok teşekkür ediyoruz.